Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi
Journal of Academic Language and Literature
[Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 2, Temmuz/July 2026]

Klasik Türk Şiirinin Popüler Şehri: Yaşayan Bir Osmanlı Şehri Olarak Edirne

The Popular City of Classical Turkish Poetry: Edirne as a Living Ottoman City

Gülçiçek AKÇAY

Doç. Dr. • Trakya Üniversitesi • Edebiyat Fakültesi • Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
gulcicekkorkut@hotmail.com • https://orcid.org/0000-0002-6404-6273 • https://ror.org/00xa0xn82

Atıf | Citation: Akçay, G. (2026). Klasik Türk şiirinin popüler şehri: yaşayan bir Osmanlı şehri olarak Edirne. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*,*10*(2), s. 861-881.
https://doi.org/10.34083/akaded.1955918
https://izlik.org/JA28HR52CJ

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi: 20.05.2026
Kabul Tarihi: 09.07.2026
Yayın Tarihi: 30.07.2026
Değerlendirme: Çift kör hakemlik
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Fon Desteği: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Etik Kurul Belgesi: Bu makale için etik kurul belgesi gerekmemektedir.
Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuştur.
İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Telif Hakkı ve Lisans: Bu dergide yer alan makaleler Creative Commons CC-BY-NC lisansı altında yayımlanır.
Etik Bildirim: adeddergi@gmail.com

Article Information

Article Type: Research Article
Date Recieved: 20.05.2026
Date Accepted: 09.07.2026
Date Published: 30.07.2026
Review Reports: Double-blind peer review
Conflicts of Interest: The author has declared no conflict of interest.
Funding Support: The author has declared that no financial support was received for this study.
Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this article.
Ethics Statement: Scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study.
Plagiarism: This article has been scanned with iThenticate software. No plagiarism was detected.
Copyright&License: Articles in this journal are published under the Creative Commons CC-BY-NC license.
Complaints: adeddergi@gmail.com

Öz

Bu çalışmada klasik Türk şiirinde Edirne'nin nasıl tasvir edildiği incelenmiştir. XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar farklı dönemlerde yazılmış şiirler değerlendirilerek şehrin siyasi kimliği, mimari yapıları, nehirleri, iklimi, mesire kültürü, manevi hayatı, ekonomik yapısı, halkı ve gündelik şehir hayatı ele alınmıştır. İncelenen beyitlerde Edirne'nin çoğu zaman cennetle kıyaslanan tabiatı, nehirleri, bahçeleri ve mesire alanlarıyla idealize edilmiş bir şehir olarak tasvir edildiği görülmektedir. Bununla birlikte şiirlerde yalnız estetik ve hayalî unsurlar değil; gündelik hayatı yansıtan gerçekçi ayrıntılar da dikkat çekmektedir. Edirne Sarayı, camiler, köprüler, çarşılar, tekkeler ve mesire alanları etrafında kurulan tasvirler, şehrin Osmanlı şehir kültürü içindeki önemli yerini ortaya koymaktadır. Nehir taşkınları, sert iklim şartları, çamurlu yollar, çarşı hayatı, esnaf çevreleri, eğlence meclisleri ve şehir halkına dair gözlemler ise Edirne'nin yaşayan bir Osmanlı şehri olarak şiire yansıdığını göstermektedir. Ayrıca şehir mahsulleri ve ticari ürünler etrafında kurulan tasvirler, Edirne'nin Osmanlı şehir kültürü içindeki popülerliğini ve ekonomik canlılığını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle Edirne'ye dair şiirler yalnız estetik bir şehir imgesi sunmamakta; aynı zamanda Osmanlı şehir hayatına dair önemli sosyal ve kültürel veriler de taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Edirne, şehir kültürü, Osmanlı şehri, gündelik hayat, şehir tasviri.

Abstract

This study examines how Edirne is portrayed in classical Turkish poetry. Poems written between the sixteenth and nineteenth centuries were analyzed in terms of the city's political identity, architectural structures, rivers, climate, recreation culture, spiritual life, economic structure, inhabitants, and everyday urban life. The examined couplets generally depict Edirne as an idealized city associated with paradise through its natural beauty, rivers, gardens, and recreational areas. However, the poems include not only aesthetic and imaginary elements but also realistic details reflecting daily life. Descriptions centered around Edirne Palace, mosques, bridges, bazaars, dervish lodges, and recreational spaces reveal the city's important place within Ottoman urban culture. Floods, harsh climate conditions, muddy roads, marketplace life, artisan communities, entertainment gatherings, and observations concerning the inhabitants demonstrate that Edirne was represented as a living Ottoman city in classical Turkish poetry. Furthermore, descriptions built around local products and commercial goods reveal Edirne's popularity and economic vitality within Ottoman urban culture. In this respect, poems about Edirne present not only an aesthetic image of the city but also important social and cultural data concerning Ottoman urban life.

Keywords: *Classical Turkish poetry, Edirne, urban culture, Ottoman city, daily life, city depiction.*

Giriş

İnsan, sosyal bir varlık olarak tarih boyunca toplu yaşama ihtiyacı duymuş; bu ihtiyaç doğrultusunda zamanla köy, kasaba ve şehirler ortaya çıkmıştır. Bu yerleşim merkezleri yalnızca fizikî yaşam alanları değil, aynı zamanda toplumların kültürünü, yaşayış biçimini ve zihniyet dünyasını yansıtan sosyal yapılardır. Turgut Cansever'in de belirttiği üzere şehir; ahlakın, sanatın, düşüncenin ve dinî hayatın geliştiği, insanın varlığını anlamlandırdığı önemli bir medeniyet mekânıdır (2010, s. 19). Bu sebeple şehirler, toplumsal hayatın yanı sıra sanat ve edebiyatın da temel ilham kaynaklarından biri hâline gelmiştir.

Klasik Türk edebiyatında şehirler ve yer adları geniş bir yer tutar. Şairler şehir isimlerini geniş çağrışım alanları oluşturan estetik unsurlar şeklinde kullanmış; bu yolla mekânın tarihî, kültürel ve tabii özelliklerini şiire taşımışlardır. Şehir tasvirlerinde çoğu zaman ortak mazmun ve imge dünyasına dayanan stilize bir anlatım (Dilçin, 2011, s. 249; Karadeniz, 2021, s. 797) görülmekle birlikte; şairlerin gözlem gücüne bağlı olarak şehir hayatına dair gündelik, somut ve gerçekçi ayrıntılar da metinlere girmiştir.

Gelenekte, şehir merkezli türlerin başında şehrengizler ve bilâdiyeler gelir. Şehrengizlerde ele alınan şehirlerin tarihî, coğrafi ve sosyal özellikleri ile şehir halkı ayrıntılı biçimde tasvir edilirken bilâdiyelerde daha çok şehir adlarının tevriyeli kullanımları üzerinden anlam incelikleri kurulmuştur (Kaplan, 2016, ss. 103-104). Bunun yanında şehir methiyeleri, şehir mersiyeleri ve hicivler de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Söz konusu eserlerde şehirlerin tabiatı, mimari yapıları, halkı ve sosyal hayatı öne

çıkarılmış; bazı şehirler övgüyle anılırken bazıları ise toplumsal eleştiri ve hiciv konusu olmuştur (Yeniterzi, 2009, s. 331; Batislam, 2009, s. 485; Kutlar, 2011).

Divan şairleri, gelenek gereği doğdukları, yaşadıkları veya bir süre görev gereği bulundukları şehirleri öven şiirler kaleme almışlardır. Bu bağlamda özellikle Osmanlı'ya payitahtlık yapmış olan İstanbul, Edirne ve Bursa gibi şehirler öne çıkmaktadır (Arslan, 2018, s. 48). "Bilâd-ı Selâse" olarak anılan bu üç şehir, Osmanlı siyasi ve kültürel hayatının temel merkezleri arasında yer almış (Selen, 1993, s. 303); sahip oldukları tarihî birikim, mimari zenginlik, tabii güzellik ve sosyal hayat bakımından klasik Türk şiirinde sıkça konu edilmiştir.

Bu çalışmanın odağını oluşturan Edirne, Osmanlı Devleti'nin uzun süre siyasi merkezlerinden biri olmuş; Balkan ve Avrupa seferlerinin stratejik durakları arasında yer almıştır. Şehir; sarayları, anıtsal mimari yapıları, mesire kültürü ve tabii güzellikleriyle çok sayıda şiire konu edilmiştir. Şiirlerdeki bu yoğunluğun yanı sıra Edirne; Abdurrahman Hibrî, Ahmed Bâdî Efendi ve Rifat Osman gibi tarihçilerin eserlerinde ayrıntılı biçimde ele alınmış; Evliyâ Çelebi'nin yanı sıra Lady Montagu, Felix Fonton ve Andrey Muravyov gibi yabancı seyahatnamelerde de geniş yer bulmuştur (Karakuş, 2018, s. XXIV). Maddi ve kültürel tarihi bu denli zengin olan bir şehrin, edebî metinlerdeki yansıması da şüphesiz çok katmanlıdır.

Klasik Türk şiirinde şehirler, çoğu zaman ortak mazmun ve imge dünyasına dayanan idealize edilmiş estetik mekânlar şeklinde kurgulanmıştır. Bununla birlikte Edirne üzerine yazılan bazı şiirlerde, şehir hayatına dair gözleme dayalı gerçekçi unsurlar da dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Edirne; siyasi kimliği, mimari yapıları, nehirleri ve iklimi, mesire kültürü ve eğlence hayatı, manevi çevresi, ekonomik yapısı, şehir halkı ve gündelik yaşayışıyla birlikte ele alınacaktır.

1. İdari Merkez, Saray ve Teşrifat Düzeni

I. Murad döneminde Osmanlı hâkimiyetine giren Edirne, yaklaşık doksan yıl boyunca devlete başkentlik yapmış; İstanbul'un fethinden sonra da uzun süre ikinci payitaht olma özelliğini korumuştur. Bu sebeple şehir, Osmanlı siyasi ve kültürel hayatının önemli merkezlerinden biri hâline gelmiş ve klasik Türk edebiyatında sıklıkla anılmıştır. Tezkire ve biyografik kaynaklarda Edirne için kullanılan "dârü'n-nasr", "dârü'l-meymene", "medîne-i pür-meymene", "mahmiyye" ve "mahrûsa" gibi ifadeler, şehrin zafer, kudret ve korunmuşluk fikirleriyle ilişkilendirildiğini göstermektedir (Sungurhan, 2017a, ss. 231, 450, 545, 571, 596, 709, 741, 837, 860, 879, 936; Sungurhan, 2017b, ss. 176, 211, 220; İnce, 2018, ss. 4, 34, 48, 63, 102, 108, 120, 135, 167, 180, 190, 223, 247). Bunun yanında "dârü'l-mülk-i Edirne" ve "dârü'd-devle-i Edirne" gibi kullanımlar da şehrin doğrudan devlet merkezi olma niteliğini vurgulamaktadır (İsen, 2017, ss. 95, 133; Genç, 2018, ss. 31, 164, 301).

Söz konusu tarihî ve idari ehemmiyetine bağlı olarak Edirne, klasik Türk şiirinde de Osmanlı Devleti'nin kudretli bir siyasi merkezi olarak konumlandırılır. İstanbul'un fethinden sonra dahi padişahın, devlet erkânının ve saray çevresinin vazgeçilmez ikametgâhlarından biri olmayı sürdüren şehir; manzumelerde çoğu zaman *menzil-i sultân, cây-ı pâdişâh* ve *tahtgâh* gibi ifadelerle anılmıştır. Nitekim XVI. yüzyıl şairlerinin divanlarında Edirne, hem cennet bahçeleriyle kıyaslanacak derecede latif hem de bir saltanat şehri oluşuyla ayrıcalıklı bir mekân olarak tasvir edilir:

Ta'n iderse kasr-ı firdevse revâdur Edrine
Menzil-i sultân u cây-ı pâdişâdur Edrine (Zâtî, *Dîvân,* Mur. 8/1)

Bir makâm-ı dil-güşâ gördüm Edirne şehrini
Tahtgâh-ı pâdişâ gördüm Edirne şehrini (Cesârî, *Dîvân,* Mur. 206/1)

Edirne Sarayı da klasik Türk şiirinde Osmanlı kudretinin, saltanat ihtişamının ve padişah adaletinin önemli göstergelerinden biri olarak ele alınmıştır. Özellikle tarihî kaynaklarda, mesnevilerin saray tasvirine ayrılan bölümlerinde ve padişahları öven kasidelerde sarayın görkemi ayrıntılı biçimde tasvir edilmiştir:

Makarr-ı şâh-ı zîşân kasr-ı 'âlî
Bihişt-i 'Adn ola varsa misâli (Nişânî, *Enîsü'l-müsâmirîn*, s. 164)

Ne sarây âsitâne-i devlet
Pür-şükûh u şehâmet ü ʻazamet (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 691)

Sahn-ı sarây-ı şâhda cûlar sadâ verir
Zencîr-i adl-i dergeh-i Nûşîrevân gibi (Nâ'ilî, *Dîvân,* K.10/ 17)

Şiirlerde şehrin idari çehresi yalnızca soyut bir ihtişam tasviriyle sınırlı kalmamış, bürokrasi ve teşrifat düzeni gibi somut unsurlarla da kendine yer bulmuştur. XIX. yüzyıl şairi İzzet Molla'nın *Mihnet-Keşân* (Özyıldırım, t.y.) adlı mesnevisinde Edirne; devlet erkânının, vezir saraylarının ve saray teşrifatının merkezlerinden biri olarak ele alınmaktadır. Şairin bir vezir sarayına kabul edilişi anlatılırken Paşakapısı, İstanbul'daki Bâbıâli ile kıyaslanmakta; kabul merasimleri ve kapı halkının düzeni canlı sahneler hâlinde verilmektedir:

Olup çeşme Paşakapısı ʻayân
Sitanbul'daki bâbı sandım hemân

Müsellim gelip nerdübân başına
Kapı halkı indi binek taşına (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân,* b. 3765-3766)

Aynı eserde devlet çevrelerinin şairlere gösterdiği itibar da vurgulanmaktadır. Şair, "taht-ı nazmın sultanı" olarak nitelenmekte ve saray misafiri sıfatıyla ağırlanmaktadır:

Dedi taht-ı nazma bu sultândır
Sarây-ı hümâyûna mihmândır (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân,* b. 3772)

Kimi beyitlerde ise Edirne'nin İstanbul karşısındaki siyasi konumu ele alınmaktadır. İstanbul'un mutlak devlet merkezi oluşu kabul edilmekle birlikte Edirne de devlet büyüklerinin önemli karargâhlarından biri olarak değerlendirilir:

Takaddüm eyler ise kıblegâh-ı İstanbul
Karârgâhı kibârın değil mi saff-ı âhir (Kâmî, *Dîvân*, Kıt. 8)

Şiirlerde Edirne; saray hayatı, paşa kapıları, resmî kabul merasimleri ve kapı halkı gibi unsurlarla Osmanlı devlet teşkilatının ve idari mekanizmasının canlı bir yansıması olarak görünmektedir. Şairlerin kaleme aldığı bu tasvirler, şehrin siyasi ve idari kimliğini ortaya koymaktadır.

2. Mimari Yapılar ve Şehir Kimliği

Şiirlerde Edirne; sarayları, camileri, köprüleri ve çarşılarıyla mimari bakımdan zengin bir Osmanlı şehri olarak tasvir edilmektedir. Şehrin fizikî çehresini oluşturan bu anıtsal yapılar, divan şairlerinin manzumelerinde estetik birer imge olmanın ötesinde, Osmanlı şehir kültürünün ve gündelik hayatının yaşandığı somut mekânlar olarak görünür.

Edirne'nin mimari yapıları arasında şiirlerde en geniş biçimde tasvir edilen yapılardan biri Edirne Sarayı'dır. II. Murad döneminde Tunca Nehri çevresinde inşasına başlanan ve sonraki yüzyıllarda genişletilen Edirne Sarayı, Osmanlı'nın önemli saray komplekslerinden biri hâline gelmiştir (Akçıl, 2009, s. 126). Şairler; bahçeleri, köşkleri ve su yapıları Tunca Nehri'yle bütünleşen sarayı, adeta başlı başına bir şehir yahut cennet mekânı olarak tasvir etmişlerdir:

Edrine şehri mi bu yâ gülşen-i me'vâ mıdır
Anda kasr-ı pâdişâhî cennet-i aʻlâ mıdır (Nefʻî, *Dîvân*, K. 6/ 1)

Tunca bir bahr-i revân ol şâh dürr-i şâhvâr
Bir sadef olmuş ana devlet sarây-ı Edrine (Hâtemî, *Dîvân*çe, G. 22/8)

Edirne sarâyı diğer bir cihân
Cihânla eder Tunca kat‘-ı miyân (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3777)

İzzet Molla, Edirne Sarayı binasını İstanbul'daki saraylarla kıyaslayarak onun mimari ihtişamını ve özgünlüğünü vurgulamaktadır:

Binâsı Sarây-ı Hümâyûn gibi
Biri birine beyt-i merhûn gibi

Ne varsa Sitanbul'dan a‘lâsı var
Bu dünyâda bir başka dünyâsı var (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3779, 3781)

XVI. yüzyıl şairlerinden Mâşî-zâde Fikrî Çelebi *Ebkâr-ı Efkâr* adlı mesnevisinde (Özyıldırım, 2017) sarayı, tek bir yapıdan ziyade çok sayıda köşk, kasır ve revaktan oluşan geniş bir mimari bütünlük içinde tasvir eder. Bu tasvirler, saray arazisinin parçalı ve yaygın bir yerleşime sahip olduğu yönündeki tarihî verileri doğrular niteliktedir:

Niçe müşkû-yı husrevî niçe tâk
Kâh-ı şâhâne vü keyâne revâk (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 692)

Sarayın inşasında kullanılan yapı malzemeleri ve süsleme unsurları da bu eserde ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. *Çînî, la‘l* ve *gevher* gibi kıymetli süsleme unsurları üzerinden yapıların gösterişli görünümü vurgulanmaktadır:

Kiminün lâciverdi çînîdür
Eylemiş taşını içini pür

Kiminün taşı la‘l ü gevherdür
Balçıg ana gül-âb ü ‘anberdür (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 694-695)

Şiirlerde sarayın peyzajı ve çevre düzeni de tasvir edilmektedir. Gül, leylâk, eşcâr ve ‘anber kokusu gibi unsurlar üzerinden saray çevresindeki estetik düzen ve Osmanlı bahçe kültürü öne çıkarılmıştır:

Gülbün-i sebz üzre güllerdür
Jâleler anda gevher-i terdür

Gine tarf-ı şimâli hep gülzâr
Dahı bâd-ı şimâli ‘anber-bâr (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 699-700)

O bâğın da Gülhâne Meydânı var
Hezârân gülü var gülistânı var

O eşcâr-ı mülteffetü's-sâklar
Niçe erguvânlar ne leylâklar (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3780, 3782)

Saray mimarisinin tamamlayıcı unsurları olan çeşmeler, havuzlar, selsebiller ve hamamlar da bu saltanat ihtişamının mühim göstergeleri arasında sayılmaktadır. Fikrî, sarayın çeşmelerini cana can katan özellikleri sebebiyle Hızır çeşmesine benzetirken İzzet Molla, havuzları ve hamamları cennet tasvirlerini çağrıştıracak şekilde nakleder:

Bir güzel çeşmesârı var a‘lâ
Çeşme-i Hızr gibi rûh-efzâ

Kendüsi hûb âbı şerbet-i nâb
Çeşmesârı şeker gibi şâd-âb (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 704, 705)

Niçe havz-ı sâf u niçe selsebîl
Mizâcıyla memzûcdur zencebîl

O hammâmlar kim cihân gülşeni
Sezâ bülbül olsa gelip külhanî (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3789-3790)

Bununla birlikte bazı beyitlerde sarayın zamanla uğradığı tahribata ve harap olmuş görünümüne değinilmektedir:

Hezârân tâkı felek-iştibâh
Görenler harâb olduğun eyler âh (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3783)

Şiirlerde ismi geçen yapılardan biri de XV. yüzyılda inşa edilen Oğlanlı Hamamı'dır. Eski Cami yakınında Hekimbaşı Ahî Çelebi tarafından yaptırılan (Gökbilgin, 1994, s. 439) hamam, şehir hayatının önemli sosyal mekânlarından biri hâline gelmiştir. Beyitlerde bu hamam yalnız temizlenme yeri olarak değil; kış günlerinde sığınılan ve tellaklar üzerinden insan manzaralarının sunulduğu bir sosyal yaşam alanı olarak zikredilmektedir:

Oğlanlı'da bir kız gibi dellâke süründük
Çokdur beli germâbe-i ra'nâ-yı Edirne (Sünbülzâde Vehbî, *Dîvân*, K. 82/6)

Kitâbet etmeden taş suffesinde kış güni hânun
Varup Oğlanlı hammâmında nâtûr olmamız yeğdür (Hevâyî, *Dîvân*, G. 52/3)

XV. yüzyılda Şah Melek Paşa tarafından yaptırılan ve Tunca Nehri üzerindeki tarihî Gazi Mihal Köprüsü yanında yer alan Şah Melek Camii (Akçıl, 2010, s. 257), Fikrî'nin tasvirlerinde mesire kültürüyle ilişkilendirilen hoş bir dinlenme alanı olarak sunulur:

Şehrden cânibinde Câmi'-i Şâh
'İşret-âbâd u hoş nişîmengâh (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 339)

II. Murad döneminde 1437–1447 yılları arasında inşa edilen ve günümüzde Üç Şerefeli Cami adıyla bilinen yapı, Osmanlı mimarisinde klasik merkezi planlı camilerin ilk önemli örneklerinden biri kabul edilmektedir (Kızılelma, 2022, ss. 334–335). Fikrî'nin *Ebkâr-ı Efkâr*'ında "Yeni Câmi'" adıyla anılan bu mabet; kubbeleri, mermer sütunları ve kemer düzeniyle ihtişamlı bir eser olarak tasvir edilmektedir:

Kubbeler zer-nigâr u sîm-endûd
La'l-kıymet ruhâm cümle 'amûd

Tâklar birbirisine beste
Nite kim ebruvân-ı peyveste (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 613–614)

Şehrin en önemli mimari yapılarının başında Selimiye Camii gelmektedir. XVI. yüzyılda Sultan II. Selim tarafından Mimar Sinân'a yaptırılan cami, Edirne'nin merkezinde, eski saray alanındaki Kavak Meydanı'nda yer almaktadır (Mülayim ve Çobanoğlu, 2009, s. 430). Klasik Türk şiirinde Selimiye yalnız bir ibadet mekânı olarak değil; estetik ihtişamı, sembolik anlamları ve şehir siluetindeki merkezi konumuyla ele alınmıştır:

Câmi'-i Sultân Selîm'i dahi seyr it kim odur
Reşk-i firdevs-i berîn nâzik makâm-ı Edrine (Nisârî, *Enîsü'l-müsâmirîn*, s. 164)

Selîmiyye ol câmi'-i dil-güşâ
Tamâm eylemiş beldeyi rûşenâ (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3813)

İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*'da caminin minarelerini, kubbelerini ve görkemini gökyüzü, mezhepler ve hidayet gibi kavramlarla ilişkilendirerek yapının estetik ve sembolik yönlerini işlemektedir. Bu beyitlerde Selimiye, Osmanlı mimarisinin zirve eserlerinden biri olarak tasvir edilmektedir:

Minârât-ı çârı mezâhib gibi
Tarîk-i hüdâda merâtib gibi

Görülmiş değil zîr-i nüh-kubbede
Arar mislini pîr-i nüh-kubbe de (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3828, 3835)

Edirne'nin çarşıları ve ticaret yapıları da şiirlerde önemli bir yer tutmaktadır. XVI. yüzyılda Semiz Ali Paşa tarafından Mimar Sinân'a yaptırılan Ali Paşa Çarşısı (Eyice, 1989, s. 432), manzumelerde büyüklüğü, kubbeleri ve mimari görünümüyle öne çıkan yapılar arasında yer almaktadır:

Bedestân gibiymiş o şehr-i cesîm
Derûnunda var niçe sûk-ı azîm

'Alî-nâm paşa binâ eylemiş
Kıbâbın felek-i'tilâ eylemiş

Olur iki gerdûne geçse revân
Biri olsa gerdûne-i âsmân (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3841, 3843, 3844)

Özellikle saray, anıtsal mabetler ve çarşılar etrafında yoğunlaşan bu tasvirler, Edirne'nin Osmanlı devlet nizamı, dinî yaşayışı ve ticari hayatı içindeki seçkin konumunu belgelemektedir. Şairlerin gözlemleriyle şekillenen bu mimari çehre, şehrin somut kimliğini kuran en mühim yapı taşlarını oluşturur.

3. Şehrin Coşkun Nehirleri

Tezkirelerde Edirne'nin tabiatı anlatılırken şehrin bol sulu yapısına özellikle vurgu yapılmaktadır. Nitekim Kınalızâde Hasan Çelebi, şehri "kesret-i enhâr ve vefret-i cûybâr" ifadeleriyle tavsif etmiştir (Sungurhan, 2017b, ss. 206, 395).

Edirne'nin klasik Türk şiirindeki imgesi, Tunca, Meriç ve Arda nehirleriyle ayrılmaz bir bütünlük arz eder. Şiirlerde Edirne, çoğu zaman "altından nehirler akan cennet" tasavvuruyla özdeşleştirilir:

Tunca vü Arda Meriç kevser gibi olmakda mı
Her birisi zînet-i sahn-ı cinân-ı Edrine (Nisârî, *Enîsü'l-müsâmirîn*, s. 164)

Edrine şehrine cennet dinse vechi var imiş
Mazhar-ı evsâf-ı *tecrî tahtehe'l-enhâr* imiş (Hibrî, *Enîsü'l-müsâmirîn*, s. 48)

Bu nehirler, klasik şiirin estetik dünyasında âşığın coşkun gözyaşlarını somutlaştıran birer mübalağa unsuru olarak sıklıkla karşımıza çıkar. Şairler, kendi içsel dünyalarındaki fırtınaları Edirne'nin sularıyla bağdaştırırlar:

Taşurdı Tuncaveş bârân-ı eşküm gönlümün cûyın
'Alâmet ana oldur kim yaşum gâyet bulanıkdur (Kıyâsî, *Mecma'u'n-Nezâ'ir*, G. 1516/ 2)
Küşt-gîr-i seyl-i çeşmüm Arda ile Tunca'yı
'Aynına almaz ikisin bir dem içinde basar (Hecrî, *Dîvân*, G. 62/6)

Arda dilber gerden-i ağyâra kol ol arada
Niçe bir idem yaşum ben misl-i Tunca vü Meriç (Nazmî, *Dîvân*, G. 1102/2)

Ağyâr kolın ardalı boynuna Meriç'de
Gözüm yaşı Tunca gibi sâfî bulanıkdur (Sürûrî, *Dîvân*, G. 99/2)

Ancak Edirne nehirlerinin şiirdeki işlevi yalnızca bu kalıplaşmış, soyut ve estetik teşbihlerle sınırlı değildir. XVII. yüzyıl müelliflerinden Hibrî, *Enîsü'l-müsâmirîn*'de Edirne'nin Meriç, Tunca ve Arda'dan ayrıntılı biçimde söz etmekte; bu nehirlerin şehrin tabiatını, bahçelerini ve şehir hayatını şekillendirdiğini belirtmektedir (Kazancıgil, 1999, ss. 48–49).

Tunca ve Meriç, kış ve bahar aylarında taşarak şehir hayatını felakete sürükleyen, sosyo-ekonomik düzeni sarsan gerçekçi yüzleriyle de şiire taşınmıştır. Nitekim Edirne'deki nehir taşkınları, bunların sosyal ve

ekonomik hayata tesirleri klasik Türk şiiri araştırmalarında müstakil çalışmalara da konu olmuştur. [1]

Hevâyî'nin aşağıda yer alan beyitleri, nehir taşkınlarının sosyal hayattaki yıkıcı etkisini, nehir kenarındaki evlerin boşalmasını ve halkın evsiz kalışını belgesel bir gerçekçilikle sunması bakımından dikkat çekicidir:

Mevsim-i nev-bahârda gâhîce cûş eder Meriç
Çırnağı olmayan evi yalıda boş eder Meriç

Seyle verir odunların su kor ocaklarına hep
Edrine kavmin ekseri hâne-bedûş eder Meriç (Hevâyî, *Dîvân*, G. 14/1–2)

Nehir taşkınları yalnız ilkbahar ayları ile sınırlı değildir. Kimi beyitlerde Edirne sularının kış mevsimindeki coşkunluğu da zikredilmektedir:

Çün şitâ faslında tuğyân eyler âb-ı Edrine
Ey gönül seyl-âb-ı meyle ol harâb-ı Edrine (Hayâlî, *Dîvân*, G. 39/1)

Hevâyî'nin aşağıdaki beytinde Meriç ile Tunca'nın birleşmesi hüsn-i ta'lîl yoluyla; taşkın zamanlarında coşan Meriç'in Tunca'yı "içmesi" şeklinde açıklanmaktadır:

Gerçi seker yatur gehî yükün aşağı kor velî
Tarılıcak ağız açup Tunca'yı nûş eder Meriç (Hevâyî, *Dîvân*, G. 14/3)

Şiirlerde Edirne'nin nehirleri, şehrin tabiatını ve şiirsel hayal dünyasını şekillendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Tunca, Meriç ve Arda; kimi zaman cennet tasvirleriyle, kimi zaman aşk ve ayrılık duygularıyla, kimi zaman da taşkınlar ve gündelik hayatın gerçekleriyle birlikte anılmıştır. Böylece nehirler, klasik Türk şiirinde Edirne'nin şehir kimliğini belirleyen en önemli tabii unsurlar hâline gelmiştir.

4. Mesire Kültürü, Eğlence ve Rindâne Yaşam

Edirne'nin sosyal hayatını yansıtan en önemli unsurlardan biri mesire kültürüdür. Özellikle Tunca, Meriç ve Arda kıyılarındaki bahçeler, halka açık gezinti alanları ve seyir yerleri şiirlere sıkça konu olmuştur. Tezkirelerde de Edirne'nin bahçeleri ve mesire alanları cennetle ilişkilendirilmekte; Kınalızâde şehrin bahçelerini "hadâ'ik u riyâz-ı pür-zînet ü bahâ" ve "hadâ'ik u riyâz-ı cennet-makâm" ifadeleriyle anmaktadır (Sungurhan, 2017a, ss. 201, 454). Şiirlerde Tunca çevresi, *Timurtaş*, *Hıdırlık*, *Buçuktepe*, *Köprübaşı* ve *Sırık Meydanı* gibi mekânlar;[2] tabiat güzellikleri, eğlence meclisleri, musiki ve rindâne yaşayışla birlikte tasvir edilmektedir.

Kâmî, Edirne'nin gül bahçeleriyle çevrili bu dinlenme alanlarını fani dünyanın yegâne cennet köşesi olarak nitelendirir:

Bu bir mesîresi çok dil-nişîn gülşendür
Dürüst cenneti budur yalancı dünyânun (Kâmî, *Dîvân*, K. 20/2)

Tunca çevresi, *Ebkâr-ı Efkâr*'da Edirne'nin en hareketli mesire alanlarından biri olarak karşımıza çıkar. Servilerle çevrili nehir kıyısında kuş sesleri, saz nağmeleri ve işret meclisleri iç içe verilmiş; su, musiki ve tabiat unsurları bir bütünlük içinde sunulmuştur:

Zînet itmiş kenârını Tunca
Serv-i bâlâlar ile boyunca

Nağme-i kumrî nâliş-i bülbül
Çerha tolmışdı şûriş ü gulgul

[1] Edirne'deki nehir taşkınlarının klasik Türk şiirindeki yansımaları ve bu konudaki manzumelerin sosyal tarih açısından tahlili hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Gürgendereli (2021).

[2] Edirne'nin klasik Türk şiirinde adı geçen mesire yerleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Gürgendereli (2022).

Çerha irmişdi nağme-i ney ü çeng
Ana âb-ı revân ider âheng (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 338, 340, 342)

Edirne'nin önemli mesire alanlarından bir diğeri de XV. yüzyılda Timurtaş Paşa'nın mülkiyetine geçerek onun adıyla anılmaya başlayan Timurtaş (Demirtaş) mevkiidir. XVI. yüzyılda burada inşa edilen camiyle birlikte bölge, şehrin popüler gezinti alanlarından biri hâline gelmiştir (Özer, 2005, ss. 148, 153). Şiirlerde *Timurtaş*, havuzları, ağaçlardan oluşan gölgelikleri ve ferah ortamıyla öne çıkan bir seyir ve dinlenme yeri olarak tasvir edilmektedir:

Her taraf havz-ı leb-â-leb pür-safâ âyinedir
Nesne görmezdik bu cây-ı dil-güşâyı görmesek (Atâyî, *Dîvân*, K. 32/3)

Çetre hâcet yok temâşâgâh-ı Timurtaş'da
Var dırahtân-ı bülendânı kamusu sâye-dâr ('Örfî, *Dîvân*, K. 44/10)

Hıdırlık da manzumelerde sıkça anılan mesire alanlarından biridir. Edirne'nin batısında, Tunca, Meriç ve Arda vadilerine hâkim bir yükselti üzerinde yer alan Hıdırlık, kökeni antik döneme uzanan önemli bir seyir ve ziyaret yeridir (Keskin ve Sağ, 2022, s. 224). Evliyâ Çelebi'nin aktardığına göre, fetih sonrasında özellikle XV. yüzyılda Yahyâ Bey'in imar faaliyetleriyle düzenlenmiş ve halkın gezinti alanı hâline gelmiştir (Kahraman ve Dağlı, 2006, s. 582). Kaynaklarda Edirne'nin doğusundaki Buçuktepe ile birlikte Hıdırlık'ın şehrin yüksek seyir noktalarından olduğu ve her iki tepede de kasırlar bulunduğu (Ünver, 1989, s. 106) kaydedilmiştir. Tepelerin bu özelliği şiirlere de yansımıştır:

Biri Buçuktepe birisi Hızırlık'dur bülend
İki cânible iki kasr-ı hümâyûnlar ki var ('Örfî, *Dîvân*, K. 44/8)

Şiirlerde Hıdırlık; gül ve lalelerle süslü yemyeşil bir bahçe, meyve ağaçlarıyla çevrili ferah bir mesire alanı olarak tasvir edilmektedir. Berrak pınarlar, küçük akarsular ve gür yeşillikler, buranın dinlenme ve seyir yeri niteliğini tamamlayan başlıca unsurlar olarak sunulur:

Bâğ-ı ser-sebz cümle pîrâhen
Dâmeni tolu lâle vü gülden

'Ayn-ı sâfîler akar idi latîf
Çeşme-i âfitâb gibi nazîf (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 677, 681)

Olmasaydı Hıdırlık anda 'ayân
Âb-ı hayvân dimek olurdı yalan (Vücûdî, *Hayâl ü Yâr*, b. 2699)

Sebzezâr isterse gönlün var Hızırlık seyrine
Cân bağışlar mürdeye seyr u safâ-yı Edrine (Nev'î, *Dîvân*, G. 399/4)

Hıdırlık bazı beyitlerde sevgiliyle buluşma ve tenhalaşma mekânı olarak da görünmektedir:

Dilber yakalamak eğer olursa müyesser
Var yüri Hıdırlık'a ki tenhâ yakacukdur (Sürûrî, *Dîvân*, G. 99/4)

Şehirdeki köprüler de şiirlerde gezinti, seyir ve buluşma mekânları olarak yer almaktadır. Bülbül Adası'nın doğuya bakan tarafında, Tunca ve Meriç nehirlerinin birleştiği noktada bulunan *Köprübaşı* (Yeni Köprü), Osmanlı döneminde halkın toplandığı ve gezintilerin düzenlendiği canlı bir sosyal alan görünümündedir (Gürgendereli, 2022, s. 107). Aşağıdaki beyitlerde, Edirneli güzellerin köprü başında dolaşmaları ve halkın onları seyretmesi, dönemin gündelik sosyalleşme biçimlerini yansıtan sahneler hâlinde karşımıza çıkmaktadır:

Dü-tâ olmış kadümle pây-mâl olmış yaşum görsün
Gelürse Köprübaşı seyrine ağyâr ile cânân (Nev'î, *Dîvân*, G. 342/2)

Her ikindide ser-i cisr-i cedîde nâz ile
Seyre varurlar mı yine dilberân-ı Edrine (Nisârî, *Enîsü'l-müsâmirîn*, s. 164)

Edirne, klasik Türk şiirinde rindâne hayat ve eğlenceyle de ilişkilendirilen şehirlerden biridir. Şehir; işret meclisleri, musiki, sohbet ve zevk u safâ hayatıyla öne çıkan bir merkez olarak tasvir edilmektedir:

Edirne gibi ʻîş ü ʻişrete hîç bir mahall olmaz
O yirden gayrı yirde ʻukde-i âlâm-ı hall olmaz (Hâfız, *Pervâne Beg Mecmuası*, 588/1)
Câygâh-ı zevk u ʻâlemdür fezâ-yı Edrine
Cûylar âyîne-i ʻâlem-nümâ-yı Edrine (Nevʻî, *Dîvân*, G. 399/1)

Gûşe-i meyhânesin Cem tahtuna virmez bugün
Dürd-keş bir rind-i mey-nûş-ı gedâ-yı Edrine (Hâtemî, *Dîvânçe*, G. 22/5)

Kimi beyitlerde Edirne'nin eğlence hayatı İstanbul ile karşılaştırılmakta; şehrin zevk ve safâ yönünden İstanbul'dan geri kalmadığı, hatta bazen ona tercih edildiği vurgulanmaktadır:

Keşti-i bâdeyi gel Tunca'ya karşu çekelüm
Ey diyen Edrine'de zevk-i Sitanbul olmaz (Hayâlî, *Dîvân*, G. 17/5)

Şehrini şehr-i Sitanbul üzre tercîh eylemem
Lîk zevkine müreccahdur safâ-yı Edrine (Mahtûmî, *Dîvân*, Nz., s. 879)

Klasik Türk şiirinde Edirne; nehir kıyıları, mesire alanları, köprü başları ve meyhaneleriyle sosyal hayatın canlı biçimde yaşandığı bir Osmanlı şehri olarak tasvir edilmektedir. Şiirlerde musiki, sohbet, eğlence ve gezinti kültürü şehir hayatının ayrılmaz parçaları hâlinde ele alınmıştır.

5. Manevi Hayat, İnanç Merkezleri ve Tasavvuf Çevreleri

Tezkirelerde Edirne; ilim, şiir ve tasavvuf ehlinin toplandığı önemli merkezlerden biri şeklinde "mecmaʿ-ı ashâb-ı fazîlet ü kemâl" ve "menbaʿ-ı nâzımân-ı sihr-i helâl" ifadeleriyle anılmaktadır (Sungurhan, 2017a, ss. 272, 276, 573). Şehir; camileri, tekkeleri, derviş çevreleri ve tasavvuf kültürüyle önemli bir manevi merkez görünümündedir. Mevlevî, Gülşenî ve Halvetî çevreleriyle tekkeler de şiirlerde sıkça yer almakta, böylece Edirne'nin dinî ve tasavvufi hayatı şehir tasvirlerinin önemli unsurlarından biri hâline gelmektedir.

Edirne camileri manzumelerde yalnızca mimari şaheserler olarak değil; cemaat hayatı, ibadet rükünleri ve dinî mûsikî icralarıyla birlikte yaşayan mekânlar olarak ele alınmaktadır. Özellikle *Ebkâr-ı Efkâr*'da Yeni Cami (Üç Şerefeli Cami) içindeki cemaatin vecdi, müezzinlerin latif sesleri ve yatsı namazının uhrevi atmosferi canlı sahneler hâlinde tasvir edilmiştir:

Mahfili bir dıraht-i pür-güldür
Her mü'ezzin latîf bülbüldür

Oluban câmiʿ içre cemʿiyyet
Oldı yatsu namâzına niyyet

Kılınup hoş teveccüh ile namâz
Eylediler Hudâ-yı pâke niyâz (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 624, 632, 633)

Şehrin manevi hayatında tekkeler, zaviyeler ve derviş çevreleri de önemli bir yer tutmaktadır. XVII. yüzyıl şairi Râmiz Mehmed Efendi, Edirne'deki tekke ve zaviyeleri art arda sıralayarak şehrin tasavvufi ağını ve tarikat çeşitliliğini gözler önüne serer:

Anlamaksa garazun hâlet-i Mevlânâ'yı
Mevlevî-hâneye var dinle ne derse nâyı

Olmak istersen eğer vâsıl-ı bâğ-ı ebrâr
Eyle Bostancıbaşı zâviyesin cây-ı karâr (Râmiz, *Dîvân*, Mes. 1/49, 71)

XVIII. yüzyıl şairlerinden Nedîm'in Edirne'deki Gülşenî Tekkesi için yazdığı tarih manzumesinde bu mekân; irfan, zikir ve tasavvuf merkezi olarak tasvir edilmektedir. Beyitlerde zikrin insan ruhunu olgunlaştırdığı ve tekkenin *ehl-i ma'ârif*in toplandığı bir mekân olduğu vurgulanmaktadır:

Zihî kâşâne-i nev-mehbıt-ı esrâr-ı rûhânî
Verir sâhib-dilân-ı 'aşka feyz-i kasr-ı 'irfânı

Gıdâ-yı rûh ederler bunda bûy-ı gonca-i zikri
Cenâb-ı Gülşenî'nin andelîbân-ı gülistânı

Recâ-yi feyz ile ben de Nedîmâ intisâb etdim
Görünce mecma'-ı ehl-i ma'ârif çün bu eyvânı (Nedîm, *Dîvân*, K. 40/1, 3, 6)

Mihnet-Keşân'da ise Edirne'nin tasavvuf hayatı, şehrin önemli mutasavvıfları üzerinden anlatılmaktadır. Edirne Mevlevihanesi şeyhi Enîs Receb Dede (Aksoy, 1995, s. 241) ile Gülşenî-Sezâ'iyye kolunun kurucusu Hasan Sezâ'î-i Gülşenî (Konur, 2009, s. 80), şehrin manevi kutupları şeklinde anılmaktadır:

O şehrin felekveş iki kutbu var
Nola rif'ati olsa gerdûn-medâr

Birisi Enîs-i dil-i 'âşıkân
Birisi Sezâyî-i mu'ciz-beyân

Ziyâret edip ibtidâ anları

Sevindim görüp tekyede cânları (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3795–3797)

Tekkeler şiirlerde yalnız tasavvufi kurumlar olarak değil; sohbet, musiki ve sosyal hayatın canlı mekânları olarak da yer almaktadır. Özellikle Mevlevihane'nin haftalık ziyaretlerle dolup taşan atmosferi öne çıkarılmaktadır:

Varup her hefte ol mâhı temâşâ kılmağa 'Işkî
Tolar 'uşşâk-ı ser-mest ile sahn-ı Mevlevî-hâne (Aşkî, *Dîvân*, G. 416/5)

Önceki bölümde mesire alanlarından biri olarak değinilen Hıdırlık mevkii, aynı zamanda tekke ve derviş çevreleriyle de ilişkilidir. Osmanlı döneminde tekke ve türbelerle gelişen bu alan, özellikle Kalenderî ve Bektaşî çevrelerinin bulunduğu yerlerden biri hâline gelmiştir (Keskin ve Sağ, 2022, ss. 226–228). Fikrî'nin *Ebkâr-ı Efkâr*'ında Hıdırlık'taki tekkeden, kalender dervişlerin ikamet ettiği ulu bir hankâh olarak bahsedilir. Şairin; Hz. Alî'ye gönülden bağlı Ehlibeyt muhiplerinden, *hem-râh* olarak adlandırılan yol kardeşlerinden ve kulakları küpeli Kalenderî dervişlerden bahsetmesi, dönemin tekke yaşamına ve derviş tipine dair somut örnekler sunmaktadır:

Anun üstinde tekyegâh-ı şerîf
Menzil-i hûb hânekâh-ı şerîf

Cümle ahbâb-ı hânedân-ı 'Alî
Biri hem-râh adı Yâr-ı 'Alî

Gûşı mengûşlı o kevkebler
Mâh-rû âfitâb-gabgablar (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 684-686)

Evliyâ Çelebi de Hıdırlık makamındaki eski âsitâneden ve burada bulunan Bektaşî ve Kalenderî büyüklerinin kabirlerinden söz etmektedir (Kahraman ve Dağlı, 2006, s. 583). Ahmed Bâdî Efendi'nin

Riyâz-ı Belde-i Edirne (Adıgüzel ve Gündoğdu, 2014) adlı eserinde, Yahşî Kalender adlı bir evliyanın burada bulunan türbesi zikredilirken Edirneli İlmî Efendi'nin de bu şahsiyeti manzumesine konu ettiğinden bahsedilir:

Hazret-i Yahşî Kalender ey püser
Câygâh etti Hıdırlığı meğer (İlmî, *Riyâz-ı Belde-i Edirne*, s. 215)

Klasik Türk şiirinde Edirne; camileri, tekkeleri, derviş zümreleri ve tasavvuf büyükleriyle güçlü bir manevi hayatın sürdüğü şehir olarak görünmektedir. İbadet hayatı, tarikat meclisleri ve tekke kültürü etrafında şekillenen bu yapı, Edirne'nin dinî ve tasavvufi bakımdan da önemli bir Osmanlı merkezi olarak algılandığını göstermektedir.

6. İklim ve Mevsim Şartları

Tezkirelerde Edirne'nin tabii coğrafyası ve iklimsel hususiyetleri hakkında görüşler de yer almaktadır. Edirne'nin havası "cân-fezâ", "dil-güşâ", "hoş-bû vü müşg-bâr"; berrak suları "âb-ı musaffâ" olarak tavsif edilir (Sungurhan, 2017a, ss. 405, 545, 552, 570, 837, 856). Şairler de Edirne'nin bu iklim özelliklerini şiirsel bir malzemeye dönüştürmüşlerdir. Özellikle bahar mevsimi ekseninde anlatılan Edirne, şiirlerde çoğu zaman cennetle mukayese edilen ferah bir şehir görünümü kazanır. Şehrin havası ve tabiatı klasik şiirin estetik sınırları içinde övülüp idealize edilmekte; hatta bazı beyitlerde Edirne'nin atmosferi doğrudan cennetten üstün gösterilmektedir:

Rûh-bahş olmuş hevâ-yı cân-fezâ-yı Edrine
Gülşen-i cennet midür bilmem serâ-yı Edrine (Mahtûmî, *Dîvân*, Nz./s. 879)

Neye meyl eyleyelüm cennet-i Firdevse neye
Cennetün âb u havâsı irmez Edrine'ye (İshak, *Dîvân*, G. 246/1)

Bahar mevsimi manzumelerde çoğu zaman tabiatın canlanışı ve mesire hayatıyla birlikte ele alınmaktadır. Nev'î, Hıdırlık mesiresini tasvir ederken yemyeşil ipek kumaşlara benzetilen tabiatı ve baharın getirdiği sosyalleşme coşkusunu şu şekilde öne çıkarır:

Harîr-i sebzeden geydi yeşiller bâğ u bustân
Hızırlık seyrine çıksun bahâr eyyâmıdur yârân (Nev'î, *Dîvân*, G. 342/1)

Buna mukabil Edirne'nin meşhur sert kışları da klasik Türk şiirinde geniş bir yer tutmaktadır. Arpaemîni-zâde Sâmî, Edirne'yi ve yerel halkını hicvettiği ünlü kasidesinde, şehrin dondurucu iklim şartlarını, buz tutan yollarını ve insanların yürümekte zorlandığı kaygan sokakları çarpıcı tasvirlerle anlatır. Şair, donmuş yollarda fizikî dengenin kaybolduğunu, kayıp düşme korkusuyla insanların ayaklarından ziyade başlarının öne doğru gittiğini ironik bir üslupla aktarır:

Şitâda Edrine şehri garîb hâletde
Ki i'tidâl ile âb ü hevâ bürûdetde

Muhâldür reh-i yah-bestesinde âmed-şud
Ki ser takaddüm ider pâydan refâkatde (Sâmî, *Dîvân*, K. 26/1–2)

Kış mevsimini işlemeye devam eden bazı beyitlerde ise Edirne soğuğunun doğrudan insan bedeni ve fizikî görünüşü üzerindeki yıpratıcı etkileri öne çıkarılmaktadır. Soğuğun, gençlerin saçını sakalını karla kaplayarak ak sakallı pirlere benzettiği ve dondurucu rüzgâr sebebiyle pencere aralığından dışarıya bakmanın bile göz bebeklerini kılıç gibi kestiği ifade edilir:

Cevânı berf ile pîr-i sefîd-rîşe döner
Eser kalur mı bu vech ile hüsn-i sûretde

Keser kılıç gibi kış pây-ı merdüm-i çeşmi
Şikâf-ı pencereden taşraya nezâretde (Sâmî, *Dîvân*, K. 26/6, 14)

Tırsî'ye ait aşağıdaki beyitte, sevgilinin kar gibi beyaz güzelliği karşısında rakibin donup kalışı, meşhur Edirne buzuyla ilişkilendirilmektedir. Böylece şehrin sert iklimi ve meşhur Edirne buzu, klasik şiirdeki âşık-rakip çatışmasının unsurlarından biri hâline getirilmektedir:

Kar topı gibi dilberi görseydi it rakîb
Edrine buzı gibi tonardı sezâsıdur (Tırsî, *Dîvân*, G. 72/3)

XIX. yüzyılda Edirne'de ikamet eden ve mesleğinin mürekkepçilik olduğu bilinen Hevâyî (Çakır, 1998, s. II), şehrin sert kış şartlarını doğrudan kendi gündelik hayatı ve zanaatı üzerinden, gerçekçi ayrıntılarla sunmaktadır: Şair, aşırı soğuklar sebebiyle dükkânındaki mürekkebin donduğunu, muhafaza edildiği hasır kaplı cam şişelerin birer birer çatlayıp kırıldığını belirterek iklimin ticari ve maddi hayata vurduğu darbeyi kaydeder:

Sovuğunda Edrine'nin kışın işimiz biterse 'aceb midir
Tonıcak mürekkebi çatlayup kırılır hasırlı zücâcımız (Hevâyî, *Dîvân*, G. 61/4)

Bilindi kim var imiş tonu şehr-i Edrine'nin de
Hasırlı şîşe bu dükkâna pâre pâre gelince (Hevâyî, *Dîvân*, G. 142/3)

Aşağıdaki beyit ise donmuş nehir yataklarını kış mevsiminde toprağın damarlarına teşbih ederek tabiat ile insan anatomisi arasında estetik bir paralellik kurmaktadır:

Olmuş 'urûk-ı hâk-i zemîn ile cûyları
Âmihte-i vücûd ile rûh-ı revân gibi (Nâ'ilî, *Dîvân*, K. 10/2)

Edirne'nin dondurucu kışları ile yakıcı yaz sıcaklarının karşıtlık içinde ele alındığı aşağıdaki beyitte, kışın öldürücü bir zehir gibi tasvir edilen Edirne soğuğuna karşılık, kıştan kalan buz parçaları yaz sıcağında şifa veren birer ilaca dönüştüğü anlatılır:

Nûş-dârûdur dem-i germâda her yah-pâresi
Zehr-i kâtildür eğerçi kim şitâ-yı Edrine (Hâtemî, *Dîvânçe*, G. 22/10)

Yaz mevsimi ise şiirlerde genellikle hayatı zorlaştıran bunaltıcı sıcaklar eşliğinde anılır. Tırsî'nin aşağıda yer alan beyti, Edirne yazlarının ne derece hararetli geçtiğini göstermek adına, cami kubbelerini kaplayan kurşunların sıcaktan eridiği mübalağasına başvurarak şehrin fizikî çevre şartlarını resmeder:

Sıcağı gâyet ile keskin olur Edrine'nün
Ba'zı câmi'lerün üstindeki kurşun eridi (Tırsî, *Dîvân*, G. 189/3)

Edirne'nin bol sulu coğrafyası ve nehir taşkınları kadar, bu tabii döngünün bir uzantısı olan meşhur çamuru da klasik kaynaklarda geniş yer bulmuştur. Özellikle kış ve erken bahar aylarında nehirlerin taşmasıyla sokaklarda oluşan yoğun balçık ve çamur katmanı, şairler tarafından ironik bir dille hicvedilmiştir. Âşık Çelebi ve Latîfî, tezkirelerinde Refîkî'nin Edirne'nin *âb u gil*i hakkında kaleme aldığı hiciv beyitlerine yer vererek bu durumun dönemin edebî muhitlerinde birer latife malzemesine dönüştüğünü kaydederler (Kılıç, 2018, s. 404; Canım, 2018, s. 262):

İlâhî lutf idüp kurtar bizi bu şehr-i bâtıldan
Kişi anı ne seyr itsün geçilmez âb ile gilden (Refîkî, *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, s. 404)

Edirne yollarındaki balçığın menzil yolculuklarını ve ulaşımı ne derece güçleştirdiği Hevâyî'nin dizelerine de yansır. Şair; Eflak bölgesinin çetin yollarını, uzun ve zorlu mesafelerini aşmaya alışkın dayanıklı binek ve yük hayvanlarının dahi Edirne yollarındaki çamura saplanıp dayanamadığını belirterek şehirlerarası ulaşımın bu tabii engelini vurgular:

Edrine yolundaki çamura tayanmaz yine
Semt-i Eflâk'un nice eşkin tavarın görmüşüz (Hevâyî, *Dîvân*, G. 63/3)

Sâmî ise yukarıda zikredilen geniş kapsamlı hicviyesinde, Edrine sokaklarındaki çamurla birlikte yoğun kirliliği açıkça eleştirir. Beyitte, sokaktan geçen birinin elbisesine bulaşan sığır pisliği ve sokakları kaplayan yoğun balçık yüzünden temiz kalabilmenin neredeyse imkânsız olduğu aktarılır. Bu tasvir, dönem şehir hayatının hijyen ve temizlik meselelerini şiirsel boyuta taşıması bakımından dikkat çekicidir:

Kabâda hubs-ı bakar dâmeninde levs-i vahal
Güzâr iderse de 'âciz kalur tahâretde (Sâmî, *Dîvân*, K. 26/16)

Klasik Türk şiirinde Edirne'nin iklimi ve şehir şartları, tabiat tasvirlerinin yanı sıra gündelik hayat üzerindeki etkileriyle de işlenmiştir. Bahar ve mesire hayatı şehrin hoş ve idealize edilmiş yönlerini öne çıkarırken sert kışlar, aşırı sıcaklar, taşkınlar ve çamurlu yollar şehir hayatının güçlüklerini yansıtan gerçekçi tasvirlere zemin hazırlamıştır. Bu beyitlerde Edirne, tabii şartları gündelik hayatı doğrudan etkileyen yaşayan bir şehir görünümündedir.

7. Çarşılar, Esnaf ve Şehir Mahsulleri

Klasik Türk şiirinde Edirne'nin sosyal ve ekonomik hayatına dair dikkat çekici örnekler görülmektedir. Çarşılar, esnaf zümresi, şehirde üretilen çeşitli emtia ve yerel mahsuller şiirlerde önemli bir yer tutmaktadır. Bazı beyitlerde çarşılar ve bedestenler yalnız ticari alışverişin değil; gündelik kamusal hayatın, üretimin ve sosyal hareketliliğin de merkezleri olarak ele alınmaktadır.

Ebkâr-ı Efkâr ve *Mihnet-Keşân*'da Edirne çarşısı; dükkânları, zanaatkârları ve tüccarlarıyla canlı bir şehir mekânı olarak tasvir edilmektedir. Metinlerde attar, sırmacı, nalbant, mücellid, müzehhip ve musavvir gibi çeşitli meslek gruplarından söz edilmesi, şehirde gelişmiş bir esnaf ve zanaat hayatı bulunduğunu göstermektedir:

Eyledüm seyr şehri bâzârı
Niçe dildâr-ı lâle-ruhsârı (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 651)

İçinde var envâ-ı ehl-i hıref
Bedestân gibi bir değil her taraf (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3852)

Şiirlerde Edirne çarşısındaki esnaf çevresinin çok dinli ve kozmopolit yapısına da işaret edilmektedir. Söz gelimi sırmacılar arasında *Freng* güzellerinden söz edilmesi ve bedestende Müslüman esnafla gayrimüslim tüccarların birlikte anılması, Edirne çarşısındaki esnaf çevresinin farklı dinî ve kültürel unsurlardan oluştuğunu göstermektedir:

Ekseri sîm-keşlerün hûbı
Sarı saçlı Fireng mahbûbı (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 667)

Kimi müslümân kimi kâfir-beçe
Oturmuşdu bir niçe tâcir-beçe (İzzet Molla, *Mihnet-Keşân*, b. 3854)

Şiirlerde Edirne'nin meşhur mahsulleri arasında, bağcılık kültürünün bir uzantısı olan şarap mühim bir yer tutmaktadır. Edirne şarabı çoğu zaman rindâne hayat, neşe ve mestlikle ilişkilendirilmiştir. Hayâlî Bey'e ait aşağıdaki beyitte, Hz. Yûsuf kıssasına telmih yapılarak şarabın saklandığı küp, Hz. Yûsuf'un atıldığı kuyuya benzetilmektedir:

Kârbân-ı 'işrete lâyık mıdur Yûsuf-misâl
Çâh-ı humda muntazır olmak şarâb-ı Edrine (Hayâlî, *Dîvân*, G. 39/2)

Edirne şarabının damakta bıraktığı tat, verdiği neşe ve etkisinin kalıcılığı da şairlerin ortak vurguları arasında yer almaktadır:

İltifâtun bir safâ bağışladı Yahyâ'ya kim
Virmeye bir meste ol hâli şarâb-ı Edrine (Yahyâ, *Dîvân*, G. 311/8)

Meşreb-i şûhunda bir sır var ki te'sîr eylese
Zâ'il olmaz haşre dek keyf-i şarâb-ı Edrine (Nef'î, *Dîvân*, G. 133/5)

Mest etdi beni bâde-i ser-şâr-ı Edirne
Her 'âşıkı mest etme midir kâr-ı Edirne (Reşîd, *Dîvân*, G. 66/1)

Şiirlerde Edirne'nin öne çıkan mahsullerinden biri de güldür. "Yağ gülü" ve "sakız gülü" gibi adlarla anılan Edirne gülü, şehir ekonomisinin önemli ürünleri arasında yer almaktadır (Altuntaş, 2003, s. 7). Aşağıdaki beyitte sakız gülünün kokusu ve değeri öne çıkarılmaktadır:

Sakız güline sarı sakız oldı 'andelîb
Almaz mısun 'akîdeyi miski bahâsına (Kâmî, *Dîvân*, K. 22/6)

Klasik kaynaklarda Edirne güllerinden elde edilen gülsuyunun şöhreti de sıkça vurgulanmaktadır. Tarihçi Hibrî, Edirne'de yetiştirilen güllerden imal edilen gülsuyunun misk gibi değerli kabul edildiğini (Kazancıgil, 1999, s. 49) belirtirken Evliyâ Çelebi de Edirne gülsuyunun eşsizliğini "gülsuyu yeryüzünde yoktur" sözleriyle ifade etmektedir (Kahraman ve Dağlı, 2006, s. 606). Şairler de Edirne gülsuyunun kokusunu, letafetini ve şöhretini övmektedirler:

İşidüp vasfın Sitânbul'un çemende goncası
Ağzı suyın akıdur budur gül-âb-ı Edrine (Hayâlî, *Dîvân*, G. 39/3)

Gül ruhun bûyun sabâdan aldı âb-ı Edrine
Ben de bildüm kim olur erzân gül-âbı Edirne (Yahyâ, *Dîvân*, G. 311/1)

Fahriye üslubuyla tanınan Nef'î, kendi şiirinin letafetini ve akıcılığını Edirne'nin gülsuyuna teşbih ederek anlatmaktadır:

Yaraşur Nef'î bu şi'r-i âbdârı 'âleme
Bergüzâr eylerse mânend-i gül-âb-ı Edrine (Nef'î, *Dîvân*, G. 133/6)

Kimi beyitlerde Edirne'ye özgü yiyecekler ve yerel lezzetler de şiire konu edilmiştir. Evliyâ Çelebi'nin "dünyada benzeri yok" diyerek methettiği "misk ve anber kokulu Edirne helvası" (Kahraman ve Dağlı, 2006, s. 606) şairlerin dilinde sevgilinin dudakları ile ilişkilendirilmiştir. Helvanın yanı sıra şehirde üretilen baklava da beyitlerde yer alır:

Dilberlerinin bûse-i şîrîn-leb-i la'li
'Uşşâka virür lezzet-i helvâ-yı Edirne (Vehbî, *Dîvân*, K. 82/3)

Gerçi gayrı tatlılardan bıkmışuz
Lîk Edirne baklavâsı hoş gelür (Tırsî, *Dîvân*, G. 51/8)

Kaynaklarda Edirne'nin ayvası da şehrin meşhur mahsulleri arasında gösterilmektedir. Evliyâ Çelebi, Edirne'de "ekmek ayvası", "papa ayvası" gibi çeşitli ayvalardan ve bunlardan yapılan "mis kokulu ayva perverdesi"nden söz ederek şehrin bu ürün bakımından zenginliğinden bahseder (Kahraman ve Dağlı, 2006, s. 606). Hibrî de şehir halkının fakir olması sebebiyle en yaygın ve makbul hediye olarak bu meşhur ayvaları ikram ettiklerinden bahseder:

Edirne gibi bir şehr-i dilârâ
Bulunmaz gerçi 'âlem içre ammâ

Ahâlisi fakir oldukları içün
Hedâyâsı olur elbette ayvâ (Hibrî, *Enîsü'l-müsâmirîn*, s. 50)

Bahtî mahlasıyla şiirler yazan Sultan I. Ahmed ise Edirne ayvasını İstanbul'un şeftalisiyle karşılaştırmaktadır:

Eğerçi hûb olur gâyetde ayvâsı anun ammâ
Sitânbul'un sulu şeftâlüsi gibi güzel olmaz (Bahtî, *Dîvân*, G. 9/2)

Edirne'nin nehirleri de ekonomik hayatın ve üretimin önemli bir parçası olarak şiirlere yansımıştır. Meriç Nehri; pirinç tarımı, balıkçılığı ve bereketli çevresiyle anılırken Tunca ve Meriç kıyılarındaki meyve bolluğu da beyitlere konu olmuştur:

Suyı ıssı kumı pirinç balığı tehmtenî
Âfitâb âteş ü tencîre zemîn-şûr u Meriç (Vecdî, *Dîvân*, Kıt. 9/2)

Mîve-i ter kenâr-ı Tunca Meriç
'Âşıka remz ider ki turma yi iç (Vücûdî, *Hayâl ü Yâr*, b. 2698)

Nehirler aynı zamanda taşımacılık ve ticaret hayatında da önemli bir işleve sahiptir. Filibe ve çevresinden getirilen odun ve kömürün Meriç üzerindeki salcılar vasıtasıyla Edirne'ye nakledilmesi, nehrin şehir ekonomisindeki yerini göstermektedir:

Filbe'den etseler sefer odun ile kömür ile
Salcıların kemerlerin tol u gurûş eder Meriç (Hevâyî, *Dîvân*, G. 14/4)

Klasik Türk şiirinde Edirne; çarşıları, zanaatkârları, esnaf çevreleri, ticari mahsulleri ve nehirler üzerinden yürütülen nakliye ağlarıyla canlı bir Osmanlı ticaret şehri olarak görünmektedir.

8. Şehir Halkı, Sosyal İlişkiler ve Gündelik Hayat

Edirne halkı, gündelik hayatı, sosyal ilişkileri ve şehir kültürüyle şiirlere konu olmuştur. Manzumelerde şehir halkı kimi zaman zarafet, nükte ve incelik sahibi kişiler olarak tasvir edilirken; kimi zaman da sosyal hayatın aksayan yönleri, asayiş problemleri ve yerel çevreye dair eleştirel gözlemler öne çıkmaktadır.

Bazı şairlerin gözünde Edirne; güzellerin, şairlerin ve zarif insanların yaşadığı seçkin bir şehir görünümündedir:

İllerün aklını alup bî-bâk
Her biri pür-letâfet ü idrâk (Fikrî, *Ebkâr-ı Efkâr*, b. 255)

Nazmiyâ Rûm ilinün yüzi suyıdur zîrâ
Hûblar mecmu'ıdur Edirne vü İstânbûl (Nazmî, *Dîvân*, G. 4124/5)

Bazı şiirlerde ise –dönemsel ve siyasi şartların bir uzantısı olarak– şehir hayatındaki değişim ve eski canlılığın kaybolduğu düşüncesi işlenmektedir. Aşağıdaki beyitte, geceleri yoksullara ve misafirlere açık olan hayır kapılarının kapandığı belirtilerek Edrine'nin eski şenlikli günlerini yitirdiğine dikkat çekilmiştir:

Edrine şehrine geldik hây yok hû kalmamış
Gice çorbası çıkar bir bellü kapu kalmamış (Hevâyî, *Dîvân*, G. 71/1)

Şehir halkının taşralı mizacına yönelik sert eleştiriler de klasik Türk şiirine yansımıştır. Sâmî'nin kasidesinde Edirneliler cehalet, kaba davranış ve anlayışsızlıkla suçlanmakta; halkın soğuk mizacı hicvedilmektedir. Ayrıca Edirnelilerin kendilerini İstanbul halkıyla bir tutmaları da alaycı bir üslupla eleştirilmektedir:

Çü i'tidâl-i hevâ 'ilm ü ma'rifet nâ-yâb
Tıbâ'-ı ehl-i beled müttefik cehâletde

Isınmaz âdeme mânend-i seng-i serd-mizâc
Sovuk mu'âmelesi halkınun tabî'atde

Yine Sitanbul ile da'vi-i tesâvîde
Edirne halkı 'aceb rütbe-i hamâkatde (Sâmî, *Dîvân*, K. 26/7, 11, 18)

Bazı topluluklar şehir folklorunun klişeleşmiş tipleri hâlinde şiire yansımıştır. Aşağıdaki beyitte Edirne çingeneleri at hırsızlığıyla ilişkilendirilmekte; bu durum mizahi ve alaycı bir üslupla dile getirilmektedir:

Sakın âhûrun kapusın bukağusuz koyma kim
Eski bargîr uğrusıdır Edrine çingânesi (Hevâyî, *Dîvân*, G. 146/4)

Şehrin gençleri arasındaki sosyal ilişkiler ve eğlence anlayışı da şiirlere yansımıştır. Aşağıdaki beyitte, Edirne güzelleri arasındaki samimi ve serbest ilişkiler anlatılmaktadır:

Bu şehrün şimdiki dilberlerine 'âdet olmuşdur
Öpüşmek gonca-leblerle kocuşmak ince bellerle (Mesîhî, *Dîvân*, G. 232/3)

Hevâyî'nin gözlemlerinde şehirdeki eğlence hayatı zaman zaman taşkın ve kontrolsüz bir görünüm içindedir. Şair, Tunca kıyılarında toplanan kalabalık sarhoş topluluklardan söz ederek şehir hayatının hareketli ve düzensiz yönlerini de şiire taşımaktadır:

Bir gün eyler seng-beste Tunca ka'rın câygâh
Sayısız Varsaklı ser-hoş nâ-bekârın görmişüz (Hevâyî, *Dîvân*, G. 63/5)

Şairin aşağıdaki beyitinde, askerlikle ilişkilendirilen bir sebeple uzun süre uğranmayan Edirne evlerinin zamanla bakımsız kaldığı ve baldıranlarla kaplandığı dile getirilmektedir. Bu durum, Edirne'nin serhat ve ordugâh şehri oluşuyla bağlantılı askerî hareketliliğin şehir hayatı üzerindeki etkilerini de düşündürmektedir:

Hevâyi bir iki yıl varmaz ise 'askerli
Edirne evlerinin sonı baldıranlıkdur (Hevâyî, *Dîvân*, G. 47/5)

Klasik Türk şiirinde Edirne halkı ve gündelik yaşayış; zarafet, nükte, eğlence ve sosyal hareketlilik gibi olumlu unsurlarla birlikte, şehir hayatının aksayan yönleri etrafında da ele alınmıştır. Şiirlerde asayiş problemleri, kaba davranışlar, taşkın eğlence hayatı ve bakımsız şehir mekânları gibi ayrıntılar da dikkat çekmektedir. Bu yönüyle beyitler, Edirne'yi yalnız idealize edilmiş bir şehir olarak değil; gündelik hayatı, sosyal ilişkileri ve insani yönleriyle yaşayan bir şehir hâlinde yansıtmaktadır.

Sonuç

Klasik Türk şiirinde Edirne, Osmanlı Devleti'nin önemli siyasi, kültürel ve idari merkezlerinden biri olarak geniş bir tasvir alanı içinde ele alınmıştır. Şiirlerde saray çevresi, paşa kapıları, teşrifat düzeni ve devlet erkânı etrafında kurulan tasvirler; Edirne'nin yalnız bir payitaht şehri değil, aynı zamanda Osmanlı idari hayatının önemli merkezlerinden biri olarak algılandığını göstermektedir.

Şehrin mimari yapıları da klasik Türk şiirinde önemli bir yer tutmaktadır. Edirne Sarayı, Selimiye Camii, Üç Şerefeli Cami, köprüler, çarşılar, tekkeler ve diğer şehir yapıları; Osmanlı şehir estetiğini ve şehir düzenini temsil eden unsurlar olarak tasvir edilmiştir. Özellikle saray çevresi, bahçeler, köşkler, havuzlar ve su yapılarıyla birlikte ele alınarak ihtişam ve düzen fikriyle ilişkilendirilmiştir.

Edirne'nin tabii çevresi şiirlerde çoğu zaman nehirleriyle birlikte düşünülmüştür. Tunca, Meriç ve Arda nehirleri; şehrin tabiatını, mesire kültürünü ve gündelik hayatını şekillendiren başlıca unsurlar arasında

yer almaktadır. Bunun yanında sert kışlar, taşkınlar, yaz sıcakları ve çamurlu yollar gibi iklim ve mevsim şartları da şiirlere yansımış; böylece Edirne yalnız idealize edilmiş bir tabiat mekânı olarak değil, gündelik hayatı etkileyen gerçek şartlarıyla birlikte ele alınmıştır.

Mesire kültürü, eğlence hayatı ve rindâne yaşayış da Edirne tasvirlerinin önemli unsurları arasında yer almaktadır. Tunca kıyıları, Hıdırlık, Demirtaş ve Köprübaşı gibi mekânlar; gezinti, sohbet, musiki, seyir ve eğlence hayatıyla birlikte anılmıştır. Meyhaneler, işret meclisleri ve köprü başlarında dolaşan güzeller üzerinden Edirne'nin canlı sosyal hayatı görünür hâle getirilmiştir.

Şiirlerde Edirne'nin manevi hayatı da geniş yer bulmuştur. Camiler, tekkeler, Mevlevîhâne, Gülşenî ve Halvetî çevreleri; şehrin dinî ve tasavvufi kimliğinin önemli parçaları olarak ele alınmıştır. Cemaat hayatı, zikir meclisleri ve derviş çevreleri etrafında kurulan tasvirler, Edirne'nin önemli bir tasavvuf ve kültür merkezi olarak algılandığını göstermektedir.

Şehrin ekonomik hayatı da şiirlerde dikkat çekici biçimde işlenmiştir. Çarşılar, bedestenler, esnaf çevreleri ve zanaatkârlar; Edirne'nin üretim ve ticaret bakımından hareketli bir şehir olduğunu göstermektedir. Şarap, gülsuyu, helva, baklava ve ayva gibi şehirle özdeşleşen mahsuller ise Edirne'nin Osmanlı şehir kültürü içindeki şöhretini ve popülerliğini yansıtan unsurlar arasında yer almıştır.

Şairler, Edirne halkını ve gündelik yaşayışı da farklı yönleriyle şiire taşımışlardır. Zarafet, nükte, eğlence ve sosyal hareketlilik gibi olumlu unsurların yanında; asayiş problemleri, taşralı mizaçlar, taşkın eğlence hayatı ve bakımsız şehir mekânları da hiciv ve eleştiri konusu yapılmıştır. Bu yönüyle beyitler, Edirne'yi yalnız idealize edilmiş bir şiir mekânı olarak değil; gündelik hayatı, sosyal ilişkileri ve şehir kültürüyle yaşayan bir Osmanlı şehri olarak yansıtmaktadır.

Sonuç olarak klasik Türk şiirindeki Edirne imgesi; siyasi yapı, mimari, tabiat, eğlence hayatı, tasavvuf çevreleri, ekonomik faaliyetler ve gündelik yaşayış unsurlarının iç içe geçtiği çok katmanlı bir şehir görünümü ortaya koymaktadır. Şairler için önemli ve popüler bir Osmanlı şehri olan Edirne, şiirlerde kimi zaman idealize edilmiş bir payitaht, kimi zaman da gündelik hayatın gerçekleriyle yaşayan bir şehir olarak tasvir edilmiştir. Bu sebeple Edirne'ye dair beyitler yalnız estetik ve edebî değer taşımamakta; aynı zamanda Osmanlı şehir hayatına dair önemli sosyal, kültürel ve tarihî veriler de sunmaktadır.

Kaynaklar | References

Adıgüzel, N. ve Gündoğdu, R. (2014). *Ahmed Bâdî Efendi Riyâz-ı Belde-i Edirne*. Trakya Üniversitesi Yayınları.

Akçıl, N. Ç. (2009). Saray-ı Cedîd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 36, ss. 126–128). TDV Yayınları.

Akçıl, N. Ç. (2010). Şah Melek Camii. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 38, ss. 257–258). TDV Yayınları.

Akkuş, M. (Haz.). (2018). *Nefî dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0

Akkuş, Y. (2020*). Benderli Cesârî'nin (Ölüm: 1829) dîvânı ve dîvânçesi (inceleme-tenkitli metin)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.

Aksoy, H. (1995). Enîs Receb Dede. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 11, ss. 241–242). TDV Yayınları.

Altuntaş, A. (2003). Edirne'de gülcülük ve Edirne gülü. *Yöre*, 34, 3-10.

Arslan, M. (2018). Divan edebiyatında şehirler üzerine yazılan şiirler ve bunlar arasında Amasya şiirleri. M. F. Köksal, S. Murad ve M. İlhan (Ed.), *Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şöleni bildiriler kitabı* içinde (ss. 47-70). KIBATEK Yayınları.

Batislam, H. D. (2009). Şehir şiirleri ve Şeyhülislâm Yahyâ'nın Edirne gazelleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 39, 483-498.

Canım, R. (Haz.). (2018). *Latîfî, Tezkiretü'ş-şuʿarâ ve Tabsıratü'n-nuzamâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0

Cansever, T. (2010). *Osmanlı şehri.* Timaş Yayınları.

Çakır, Z. V. (1998). *Hevâyî (Abdurrahman, Kubûrî-zâde) Dîvânı'nın tenkidli metni ve incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.

Çavuşoğlu, M. (Haz.). (2023). *Taşlıcalı Yahyâ Bey, Dîvân.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/118586,taslicali-yahya-bey-divanipdf.pdf?0

Dilçin, C. (2011). Divan şiirinde çağrışım ögesi olarak yer adları. *Divan şiiri ve şairleri üzerine incelemeler*. Kabalcı Yayınevi.

Efe, Z. (2019). 16. Yüzyıl divan şairi Hâtemî ve dîvânçesi. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* 8(20), 114-150.

Eyice, S. (1989). Ali Paşa Çarşısı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 2, ss. 432-433). TDV Yayınları.

Genç, İ. (Haz.). (2018). *Esrâr Dede, Tezkire-i Şuʿarâ-yı Mevleviyye*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57762,tezkire-i-suara-yi-mevleviyyepdf.pdf?0

Gıynaş, K. A. (Haz.). (2017). *Pervâne Bey mecmuası.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55832,pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf?0

Gökbilgin, M. T. (1994). Edirne. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 10, ss. 431-442). TDV Yayınları.

Gürgendereli, M. (2021). Şairlerin gözünden tarihte Edirne kışları ve nehir taşkınları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 5*(4), 1732-1750. https://doi.org/10.34083/akaded.1018268

Gürgendereli, M. (2022). Edirne'nin belde, semt ve mahallelerinin klasik Türk şiirinde kullanımı. M. F. Köksal ve E. B. Yeni (Ed.), *Klasik Türk Edebiyatında Yerlilik* içinde (ss. 101-115). İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

İnce, A. (Haz.). (2018). *Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim Efendi, Tezkiretü'ş-şuʿarâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57124,mirza-zade-mehmed-salim-tezkiretu39s-su39arapdf.pdf?0

İpekten, H. (Haz.). (2019). *Nâ'ilî-i Kadîm dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67155,naili-i-kadim-divanipdf.pdf?0

İsen, M. (Haz.). (2017). *Gelibolulu Mustafa Âlî, Künhü'l-ahbâr'ın tezkire kısmı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0

Kahraman, B. (1995). *Vahîd Mahtûmî, hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve eserlerinin tenkidli metni* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Kahraman, S. A. ve Dağlı, Y. (Haz.). (2006). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi seyahatnâmesi* (Cilt 3, Kitap 2). Yapı Kredi Yayınları.

Kaplan, Y. (2016). Klasik Türk edebiyatında bilâdiyyeler ve Zihnî Efendi ile İştibî Ahmed Efendi bilâdiyyeleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, *13*(1), 102-124.

Karadeniz, M. U. (2021). Kelimelerden şehir: Osmanlı'da şiir-şehir ilişkisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 793-806. https://doi.org/10.29000/rumelide.990262

Karaköse, S. (Haz.). (2017). *Nevʿî-zâde Atâyî dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55734,nevi-zade-atayi-divanipdf.pdf?0

Karakuş, S. E. (2018). *Osmanlı idaresinde Edirne (1789-1839)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.

Kavruk, H. ve Selçuk, B. (Haz.). (2012). *Filibeli Vecdî dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55912,filibeli-vecdi-divanipdf.pdf?0

Kayaalp, İ. (Haz.). (2019). *Bahtî dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64301,bahtisultan-i-ahmed-divanipdf.pdf?0

Kazancıgil, R. (Haz.). (1999). *Abdurrahman Hibrî, Enîsü'l-müsâmirîn*: *Edirne Tarihi* (1360-1650). Edirne Valiliği Yayınları.

Keklik, M. (2014). *Üsküplü İshak Çelebi, Dîvân [Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin]* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi.

Keskin, M. Ç. ve Sağ, M. K. (2022). Edirne Hıdırlık tepesi [Hızır makamı]: Senkretik bir kült merkezinin oluşumu ve ortadan kaldırılması. *Millî Folklor, 17*(133), 222–233.

Kılıç, F. (Haz.). (2018). *Âşık Çelebi, Meşâʿirü'ş-şuʿarâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0

Kızılelma, S. (2021). Eski Cami, Üç Şerefeli Cami ve Selimiye Camii mimari özellikleri ve dönemsel karşılaştırması. *Edirne Camileri ve Selimiye Sempozyumu bildiri kitabı* içinde (ss. 313–369). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Konur, H. (2009). Sezâî-yi Gülşenî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 37, ss. 79-81). TDV Yayınları.

Kurtoğlu, O. (Haz.). (2017). *Zâtî dîvânı (gazeller dışındaki şiirler)*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56164,zati-divanipdf.pdf?0

Kutlar, F. S. (2011). Klasik Türk şiirinde şehir hicivleri ve Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî'nin Edirne kasidesi. *Turkish Studies, 6*(2), 1-16. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2448

Macit, M. (Haz.). (2012). *Nedîm dîvânı.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56214,nedim-divanipdf.pdf?0

Mengi, M. (Haz.). (2020). *Mesîhî dîvânı.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/74203,mesihi-divanipdf.pdf?0

Mülâyim, S. ve Çobanoğlu, A. V. (2009). Selimiye Camii ve Külliyesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 36, ss. 430-434). TDV Yayınları.

Özer, M. (2005). Edirne-Karaağaç-Timurtaş Köyü Timurtaş Paşa Camisi. *Belleten*, *69*(254), 145-160. https://doi.org/10.37879/belleten.2005.145

Özyıldırım, A. E. (2017). *Mâşî-zâde Fikrî Çelebi ve Ebkâr-ı Efkâr'ı*. Dergâh Yayınları.

Özyıldırım, A. E. (t.y.). *Keçecizade İzzet Molla, Mihnet-Keşan.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. http://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10694,kmmetinpdf.pdf?0

Polat, F. (2003). *Râmiz Mehmed Efendi dîvânı (Edisyon-Kritik-Metin-İnceleme)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.

Selen, H. S. (1993). Yazma Cihannümâ'ya göre Edirne şehri. *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı* içinde. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Söylemez, A. (2016). *Reşid Paşa Dîvânı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

Sungurhan, A. (Haz.). (2017a). Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-şu'arâ. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0

Sungurhan, A. (Haz.). (2017b). *Beyânî tezkiresi (Tezkiretü'ş-şu'arâ).* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0

Tarlan, A. N. (1945). *Hayâlî Bey divânı*. Bürhaneddin Erenler Matbaası.

Tosyavîzâde Doktor Rifat Osman. (1920). *Edirne rehnümâsı.* Edirne Vilayet Matbaası.

Tulum, M. ve Tanyeri, A. (Haz.). (1977). *Nev'î divanı.* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Tuncel, M. (2004). Meriç. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 29, ss. 188-190). TDV Yayınları.

Uzun, S. (2011). *Üsküdarlı Aşkî dîvanı: Tenkitli metin, nesre çeviri ve 16. yy. Osmanlı hayatının divandaki yansımaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.

Ünver, N. (Haz.). (2020). *Gelibolulu Sürûrî dîvânı.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73951,gelibolulu-sururi-divanipdf.pdf?0

Ünver, S. (Haz.) (1989*). Rıfat Osman: Edirne sarayı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Üst, S. (Haz.). (2012). *Edirneli Nazmî dîvânı.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57766,edirneli-nazmi-divanipdf.pdf?0

Yazıcı, G. E. (Haz.). (2017). *Edirneli Kâmî ve dîvânı.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55977,kami-divani-pdf.pdf?0

Yenikale, A. (Haz.). (2017). *Sünbülzâde Vehbî dîvânı.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Yeniterzi, E. (2009). Klasik Türk şiirinde ülke ve şehirlerin meşhur özellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3*(15), 301-334.

Yılmaz, K. (Haz.). (2017). *İbrahim Tırsî ve dîvânı.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55911,ibrahim-tirsi-ve-divanipdf.pdf?0

Zülfe, Ö. (Haz.). (2010). *Hecrî dîvânı.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10618,hecripdf.pdf?0